

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Teritorialno načelo v sukcesiji držav

Leon Slak

Article information:

To cite this document:

Slak, L. (2018). Teritorialno načelo v sukcesiji držav, Dignitas, št. 51/52, str. 283-308.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/50/52-19>

Created on: 07. 12. 2018

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Teritorialno načelo v sukcesiji držav

Leon Slak

1. Izhodišča raziskave

Pojem »*teritorialnega načela*« v sukcesiji držav raziskujem, ker ga uradno stališče naše države izrecno **poudarja** kot glavno načelo mednarodnega prava v povezavi z reševanjem odprtega problema *jamstva federacije (SFRJ) za devizne hranilne vloge*, medtem ko sosednja država, Republika Hrvaška, uporabo teritorialnega načela v zvezi z istim problemom **zavrača**.

Razpad nekdanje SFRJ je – drugače kot pri mirni razdružitvi nekdanje Sovjetske zveze in Čehoslovaške – zaznamoval nasilen proces z agresijo jugoslovanske armade na Slovenijo, Hrvaško in BiH. Položaj se je po vojnih spopadih na ozemlju nekdanje skupne države in mučnih 10-letnih pogajanjih pod mednarodnim pokroviteljstvom uredil šele leta 2001, problem nasledstva pa s Sporazumom o vprašanih nasledstva, ki so ga do konca leta 2004 ratificirale vse države naslednice SFRJ.

Že vprašanje, katere države sploh so naslednice po SFRJ, je bilo vse desetletje sporno; po končanju oboroženih spopadov so nove države Slovenija, Hrvaška, BiH in Makedonija izhajale iz izhodišča, da je vseh pet držav naslednic enakopravnih naslednic po razpadu nekdanje skupne države. ZRJ (takrat še Srbija in Črna gora) pa tega ni priznala; ostale nekdanje republike naj bi se po stališču ZRJ od SFRJ *odcepile*, zato je ZRJ nadaljevanje (kontinuiteta) nekdanje skupne države, ostale naslednice pa naj bi bile nove države. Šele s spremembo oblasti v ZRJ leta 2000 in s prošnjo ZRJ za članstvo v OZN, je ta država dokončno priznala, da je SFRJ razpadla na pet novih, enakovrednih držav. Priznanje razpada in odrek tezi ZRJ o kontinuiteti po bivši državi je bil pogoj za začetek pogajanj o nasledstvu.

Leta 2001 je bil na Dunaju sklenjen *Sporazum o vprašanjih nasledstva*, ki je doslej edina mednarodna pogodba med vsemi državami naslednicami po SFRJ. Raziskava obravnava odprta vprašanja tega sporazuma. Eno glavnih odprtih vprašanj, glede katerega Slovenija zagovarja stališče, da ga je treba reševati skladno s teritorialnim načelom, je *prevzem jamstva Federacije za neizplačane devizne hranilne vloge* s strani vseh držav naslednic po SFRJ.

Republika Slovenija zlasti pri tem vprašanju utemeljuje veljavnost t. i. *teritorialnega načela* pri sukcesiji držav. Iz razloga, ker dve državi, naslednici po SFRJ (Hrvaška in BiH), pri jamstvu federacije oporekata teritorialnemu načelu, raziskava išče in analizira argumente »za« ali »proti« uporabi teritorialnega načela ob nasledstvu držav.

2. Preizkus teze o veljavi teritorialnega načela v nasledstvu držav

Temeljno raziskovalno vprašanje (hipoteza) raziskave se glasi:

Kako oz. koliko je teritorialno načelo v nasledstvu držav mednarodno-pravno in teoretično uveljavljeno in ali se upošteva v praksi?

Iskanje odgovora za potrditev (zavrnitev) izhodiščne teze je za potrebe pravne argumentacije razdeljeno na tri sklope;

- (1) teritorialno načelo v teoriji mednarodnega prava
- (2) teritorialno načelo v splošni praksi sukcesije držav
- (3) teritorialno načelo v praksi prevzema državnih dolgov

2.1. Teritorialno načelo v teoriji mednarodnega prava

Korenine sukcesije državnega premoženja in njen pomen v mednarodnem pravu izhajajo že iz teorije *rimskega prava*. Lastninske pravice in pravne obveznosti po tolmačenju rimskega prava ne prenehajo s »smrtjo njihovega nosilca« (analogno – s prenehanjem države), temveč nasprotno – se nasledujejo, pri čemer prihaja do prenosa na nove pravne subjekte.

Osebe kot nasledniki (analogno: države-naslednice) v pravicah in obveznostih »zapustnikov« izvedejo svoje novo pravo iz prava predhodnikov skozi t. i. *derivativno* pridobitev. Z nasledstvom se sicer pridobi le toliko prava, kot ga je pripadalo predhodniku, torej »zapustniku«, po principu, da »nihče ne more na drugega pre-

nesti več pravic, kot jih je imel sam«. ¹

Ker po tolmačenju rimskih pravnikov pravni položaj naslednika obsega »*stopanje na mesto umrlega*«, torej v njegov pravni položaj, ² se je enaka analogija kasneje prenesla še na državno nasledstvo. Rimsko nasledstveno pravo je že kot prvo uvedlo **univerzalno sukcesijo**, kar je pomenilo pridobitev lastninskih **pravic** in **obveznosti** oziroma pridobitev skupne »aktive« in »pasive« premoženja ob nasledstvu. Posledično je ta logika prenesena na nasledstvo držav. ³ Prvi, ki je znal povezati t. i. **aktivno s pasivo**, vključno z omejitvijo za nove države v konceptu univerzalne sukcesije, ki je veljala v času 18. in 19. stoletja, je bil *Samuel von Pufendorf*. ⁴

Šele po končani II. svetovni vojni so velike politične, ekonomske in socialne spremembe mednarodne skupnosti zahtevale tudi določnejšo kodifikacijo pravil mednarodnega prava. S sprejetjem Ustanovne listine Združenih narodov (1948) ⁵ je kodifikacija pravil mednarodnega prava postala ena prvih nalog mednarodne skupnosti.

Že ob 1. zasedanju Generalne skupščine OZN je ta odločila, da je za izvajanje kodifikacije in progresivnega razvoja nujno potrebno vzpostaviti organ, t. i. *Komisijo za mednarodno pravo (International Law Commission – v nadaljevanju: ILC)*. ⁶ V program dela ILC je bila sukcesija držav vključena že leta 1949, na svojem prvem zasedanju leta 1962 pa je ILC osnovala tudi *Pododbor za vprašanja sukcesije*. Ta organ je v naslednjih dveh desetletjih ob trudu za kodifikacijo pravil sukcesije in ob vsakem novem pojavu nasledstva potrdil, da je vedno v »igri« *ozemlje (teritorij)*, zato se v kontekstu nasledstva vedno pojavlja »*teritorialno načelo*«.

Komisija za mednarodno pravo, Pododbor za sukcesijo, je takoj po vzpostavitvi ugotovil, da v mednarodnem pravu *ni edinstvene* ali *neodvisnega* ali *stalnega kriterija* za določitev *državnega premoženja*, saj različni državni sistemi to različno opredeljujejo (primer SFRJ ...).

¹ Lat.: »nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet«.

² Eisner – Horvat, »Rimsko pravo«, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1948, str. 473.

³ Vse od Huga Grotiusa dalje - v primeru spremembe državne suverenosti: sprejem pravic in obveznosti.

⁴ von Pufendorf, »De jure naturae et gentium Libri Octo«, Clarendon Press, Oxford, 1934, vol. 8.

⁵ Organizacija združenih narodov (UN), <http://www.un.org/en/>.

⁶ Komisija za mednarodno pravo (ILC), <http://www.un.org/law/ilc/>.

Naslednja ugotovitev ILC je bila, da je bistveno razlikovati tudi *premično* in *nepremično* državno premoženje, saj je pravna usoda prve ali druge oblike državnega premoženja lahko v primeru sukcesije držav popolnoma drugačna.

Ob analizi tega problema je treba kot začetni kriterij ločevanja upoštevati tudi *fizično materijo premoženja*, saj je očitno, da so ene dobrine vezane na teritorij, druge pa ne. Ker so med pravnimi sistemi držav razlike in ker v mnogih pravnih sistemih ne obstaja jasna razlika med javnim in zasebnim pravom, je nedvoumna razlika med *premičnim* in *nepremičnim* premoženjem. Povezovanje teh dveh kategorij pomeni zgodovinsko refleksijo v razvoju suverenosti, ki se je vsaj na začetku še vezala na državni patrimonij, kar je nekoč pomenilo predvsem eno pravilo: *kdor je posedoval zemljo, je posedoval tudi državno moč*.

Iz vidika zgodovinskega pojmovanja je materialni kriterij *vezanosti državnega premoženja na teritorij* postal odločujoč kriterij pri utrditvi prehoda državnega premoženja. Ob tem tudi geografski položaj (lokacija) *nepremičnega premoženja* predstavlja pomemben faktor pri nasledstvu.

Glede sukcesije premičnega premoženja ostaja problem prav v njegovi mobilnosti, saj prav ta izključuje avtomatski prehod na državo sukcesorko.⁷ Pravna načela, ki so sprejemljiva za prehod premičnega premoženja, so zato povezana z dvema načeloma, ki ju kaže upoštevati:

1. obstoj državnega teritorija
2. splošno *načelo pravičnosti*.
3. Načelo pravičnosti kot samostojno načelo »*sicer ni zadostno za kodifikacijo pravil o prehodu premoženja*«, ⁸ a je hkrati *neizogibno* pri razdelitvi premičnega državnega premoženja. Ob tem ni nepomembna tudi razlika med *načelom pravičnosti (équité)* in *načelom pravice (équitable)*,⁹ ki je potrjena tudi v mednarodni jurisprudenci.¹⁰

Pojmovanje »*pravice*« oziroma »*pravičnosti*« je vodilo Komisijo

⁷ Yearbook of the International Law Commission, 1981, Doc. A/CN.4/345. Volume II, Part One, Thirteenth report on succession of States in respect of matters other than treaties, by Mr. Mohammed Bedjaoui, Special Rapporteur, str. 3–42.

⁸ Ibidem, ILC je leta 1981 utemeljil, da to načelo »... ni popoln pravni naslov za meritorno odločanje«.

⁹ Vir: Metelko – »Pravičnost u sukcesiji država« – s posebnim osvrtom na državnu imovinu, arhive in dugove pri odcepljenju i raspadu države«, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, 1992, str. 19–24.

¹⁰ Npr.: Plateau continental de la mer du Nord (North Sea Continental Shelf Case), Report of the International Court of Justice, l. 1969, str. 9.

(ILC), da tudi načelo pravičnosti vstavi v besedilo Dunajske konvencije leta 1983, vendar brez posebne vsebinske razlage; enostavno *ex aequo et bono*.¹¹ Zdi se, da ta sicer še neuporabljen institut predstavlja vrzel.

V zvezi z uporabo načela pravičnosti je pomemben Statut Meddržavnega sodišča v Haagu, in sicer 2. odst. 38. člena,¹² ki izključuje uporabo načela pravičnosti, če o tem ni soglasja strank.

Splošna pravna predpostavka je torej, da dobrine na teritoriju države predhodnice po sukcesiji ostajajo v lastništvu tiste države, ki ta teritorij nasledi. Po drugi strani pa za premoženje države predhodnice, ki se nahaja izven teritorija, *ne obstaja nobeno absolutno pravilo*.¹³

Drugače je, ***kadar država razpade in preneha obstajati***, deli ozemlja države predhodnice pa ustanovijo dve ali več držav naslednic. Ko se te države naslednice ne dogovorijo drugače, veljajo naslednja, ***zelo jasna pravila***:¹⁴

(1) *nepremično državno premoženje* preide iz države predhodnice na državo naslednico, na katere ozemlju je;

(2) *nepremično državno premoženje* države predhodnice, *ki ni na njenem ozemlju*, preide na države naslednice v pravičnih deležih;

(3) *premično državno premoženje* države predhodnice, povezano z dejavnostjo države predhodnice na ozemljih, na katera se nanaša nasledstvo držav, preide na državo naslednico.

V opisanih situacijah razpada držav, kjer obstaja povezava z ozemljem, ni v mednarodno-pravni teoriji nobenega dvoma, da je **teritorialni kriterij (ali načelo) tisti edini kriterij, ki ga velja upoštevati**.

Nekoliko drugače je pri nasledstvu dolgov, saj DK-1983 pravi: »Če država razpade in preneha obstajati, deli ozemlja države predhodnice pa ustanovijo dve ali več držav naslednic in če se

¹¹ Razprava o načelu pravičnosti in principu pravice v: Yearbook of the International Law Commission, DOCUMENT A/36/10* Report of the International Law Commission on the work of its thirty-third session (4 May-24 July 1980), poglavje: (e) The principle of equity, 1981, Volume II, Part Two, (paragraph 76-85), str 19-20.

¹² Meddržavno sodišče v Haagu (ICJ), <http://www.icj-cij.org/homepage/index.php>.

¹³ Značilen tak primer so veleposlaništva SFRJ, ki se nahajajo na lokacijah po vsem svetu in so še danes večinoma nerazdeljena med države naslednice. Premoženje izven teritorija ima poseben naslov in je povezan tako s teritorijem kot s premoženjsko pravnim režimom države naslednice; teritorialno načelo nima velike teže.

¹⁴ Skladno z 18. členom DK-1983 (Dunajske konvencije o nasledstvu državnega premoženja, arhivov in dolgov oz. Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts-1983; opomba: konvencija formalno še ne velja, ker nima dovolj ratifikacij; velja za tiste države, ki so jo ratificirale.

*države naslednice ne sporazumejo drugače, preide državni dolg države predhodnice na države naslednice v pravičnem deležu, pri čemer se posebej upoštevajo premoženje, pravice in pravne koristi, ki v razmerju s tem državnim dolgom preidejo na države naslednice».*¹⁵

Pri **državnih dolgovih** torej DK-1983 v 41. členu izrecno ne omenja ne državnega teritorija ne teritorialnega načela, temveč le **pravični delež**, pri čemer se morajo upoštevati »... koristi, ki v razmerju s tem dolgom preidejo na naslednice,« kar je spet lahko povezano teritorialno itd.

DK-1983 v **18. in 41. členu** govori o razpadu države in v kontekstu nasledstva dolgov omenja tako teritorialno načelo kot tudi pravične deleže, s čimer nakazuje potrebo po preciznejši kodifikaciji nasledstva državnega premoženja predvsem iz vidika dolgov (finančnih obveznosti). Kmalu po razpadih velikih socialističnih držav v 90-ih letih prejšnjega stoletja¹⁶ je ta potreba tudi postala očitna.

2.2. Razvoj teorije mednarodnega prava sukcesije držav v zadnjem desetletju

Z razlago obeh DK (1978¹⁷ in omenjene 1983) se je konec 90-ih let prejšnjega stoletja intenzivno ukvarjala tudi t.i. *Badinterjeva (arbitražna) komisija*, ustanovljena ob razpadu bivše Jugoslavije. Ta komisija je s svojimi znamenitimi **Mnenji**¹⁸ **od št. 1–15** dobro dopolnila vrzeli mednarodnega prava nasledstva držav in vsekakor oplemenitila obe DK (1978 in 1983).

V začetku tega tisočletja se je s kodifikacijo nasledstva državnega premoženja ukvarjal tudi **I.D.I. – Institut de droit international**, eden najstarejših inštitutov za mednarodno pravo iz belgijskega Genta. Ta institut je na svojem 70. zasedanju leta 2001 v Vancouvru s posebno **Resolucijo**¹⁹ dopolnil pravila mednaro-

¹⁵ Skladno z 41. členom DK-1983 (ibidem – predhodna opomba).

¹⁶ ZSSR, ČSSR, SFRJ in združitvi Nemčije.

¹⁷ Dunajska konvencija o nasledstvu držav iz vidika pogodb-1978 (Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties) – velja od 6. novembra 1996.

¹⁸ »Mnenja Arbitražne komisije od št. 1 do št. 15«, v: Revue Générale de Droit International Public, Paris, 1994. Mnenja so preko spleta dosegljiva tudi v:

The Opinions of the Badinter Arbitration Committee (1–3) avtor: Alain Pellet, European Journal of International Law, Vol. 3, No.1, 1992, Appendix: <http://www.ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf>.

The Opinions of the Badinter Arbitration Committee (4–10) avtor: Danilo Türk, European Journal of International Law, Vol. 4, No.1, 1993, Annex 3: <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf>.

¹⁹ Resolution on: "State Succession in Matters of Property and Debts", Session of Vancouver, The Institute of International Law, Seventh Commission, Rapporteur: Mr. Georg Ress, 26. avgust 2001. Yearbook of the Institute of International Law, Vol. 59, Session of Vancouver, 2001, str. 712–742.

dnega prava sukcesije držav, še zlasti, ko gre za vprašanja državne-
ga premoženja in dolgov. Resolucija je potrdila, da med državami
obstaja:²⁰

(1) vzajemno prepričanje o potrebi *nove potrditve pravil* na-
sledstva državnega premoženja in dolgov, saj

(2) zagotovljena in *formalna merila* na področju nasledstva
držav jamčijo za pravno varnost držav v urejanju mednarodnih
odnosov;

(3) vprašanja nasledstva državnega premoženja so **posebnega
pomena** za vse nove države sveta;

(4) v procesu sukcesije držav imata pomembno vlogo pravi-
ca do samoodločbe narodov in spoštovanje temeljnih človekovih
pravic.

Dokaj nedorečena ostaja razlika med **odcepitvijo** (*kontinu-
iteta ostaja državi predhodnici*) in **razpadom** (*diskontinuiteta
predhodne državnosti*), ki jo je, čeprav je to v teoriji jasno, včasih
težko uporabiti za vse situacije teritorialnih sprememb. Pri
določanju pravnega režima, kjer opredelitev **kontinuitete** / **di-
skontinuitete** držav ostaja negotova ali je sporna, vancouverska
resolucija priporoča, da naj se v največji možni meri upoštevata
dobrovernost in pravičnost.

V nasledstvu državnega premoženja so z vancouversko resolu-
cijo oblikovana naslednja **nova oziroma dodatna** načela:²¹

1. Države udeleženke naj se vedno pogajajo v dobri veri (*bona
fides*) in sporazumno.²²

2. Države udeleženke naj upoštevajo tudi zasebne upnike pri
razdeljevanju dolgov, enako pa morajo ti upniki sodelovati z drža-
vami, ki si prizadevajo dolgove razdeliti.²³

3. Rezultat razdelitve premoženja in dolgov mora biti **pravi-
čen**. Če razdelitve premoženja in dolgov ni mogoče opraviti pra-
vično (npr. v naravi, ipd.), rešujeta država predhodnica in država
naslednica take primere s pravično odškodnino.²⁴

²⁰ Ibidem – glej Preambula, str. 712.

²¹ Ne moremo še govoriti o pravilih, pač pa zgolj o načelih, saj ta resolucija nima enake veljave kot DK-1978 in 1983, resolucija še ni mednarodna pogodba (ni ratifikacije).

²² V procesu nasledstva po SFRJ je znan primer ZRJ (Srbija in Črna gora), ki se ni pogajala v tem smislu.

²³ Zasebni upniki – najbolj znani so združeni v okviru t.i. Pariškega in Londonskega kluba – imajo navadno zelo velik interes za sodelovanje. Prej obstaja ravno nasproten interes – da se nove države naslednice izmikajo pogajanjem s temi upniki, ali pa se pogajajo pristransko (spet primer ZRJ, ki je na sekundarnem trgu odkupovala terjatve bivše SFRJ, da bi zmanjšala svoj delež dolga – kar pa je Republika Slovenija ugotovila in preprečevala).

²⁴ Pri tem se je potrebno izogibati možnosti neupravičene obogatitve in zagotoviti, da države ohranijo svoje vitalne resurse, potrebne za svoj obstoj – morebitna odškodnina zato ne sme ogroziti obstoja nove države.

4. V kolikor ni drugače dogovorjeno med državami ali ni bilo odločeno s strani pristojnega mednarodnega organa, premoženje in dolгови preidejo z države predhodnice na državo(e) naslednico **sorazmerno**. Pri tem ni solidarne odgovornosti vseh držav naslednic.²⁵

5. Le v primerih, ko na vprašanje avtomatičnega prehajanja premoženja in dolgov določena država naslednica ne pristane, se šteje, da so pri tem vse države naslednice udeleženke za razdelitev sredstev in obveznosti **odgovorne skupaj** (*communio incidens*).²⁶

6. V kolikor državam udeleženkam ne uspe doseči sporazuma o razdelitvi, ima vsaka od njih pravico zahtevati, da formulo za **sorazmerno** (*»pro rata«*) razdelitev določi nacionalni, mednarodni sodni ali arbitražni organ.

7. Države udeleženke naj nudijo vse relevantne dokumente in informacije, potrebne za reševanje vprašanj sukcesije. Vse države so dolžne opraviti popis terjatev in premoženja, na katero se nanaša nasledstvo tako, da je to **znano vsem udeleženkam**.²⁷

8. Razdelitev morajo države udeleženke najprej opraviti skladno s **»teritorialnim načelom«**, vendar mora biti razdelitev skladna tudi z načelom **»izogibanja neupravičene pridobitve«**.

9. Premoženje in dolgove, ki jih ni mogoče razdeliti v skladu s teritorialnim načelom, se načeloma razdeli po **načelu pravičnosti**, pri čemer se upošteva rezultate razdelitve kakega drugega premoženja in dolgov, razdeljenih že prej, na podlagi teritorialnega načela.²⁸

10. Med merili, ki se lahko uporabijo za določitev porazdelitve, bi države morale upoštevati povezave med obstoječimi **območji** z državnega nasledstva in **dejavnostmi**, na katere se to premoženje in dolгови nanašajo oz. povezave med **premoženjem, pravi-**

²⁵ Solidarno odgovornost držav predstavlja na primer, klavzula "jointly and severally" Londonskega kroga upnikov - NFA (New Financial Agreement) o »solidarnem« vračanju dolgov bivše SFRJ, po kateri bi Slovenija gotovo vračala večji delež dolga SFRJ, kot ga dejansko je - če se ne bi pogodila z NFA - o suspenzu te klavzule.

²⁶ Pomeni - lastništvo vseh držav naslednic. Teorijo "communio incidens" je razvilo vrhovno sodišče Avstrije v primeru: Republic of Croatia et al. v. GiroCredit Bank A.G. der Sparkassen, Austrian Supreme Court, Decision of 17 December, 1996. Povzeto po: http://intl.law.univie.ac.at/uploads/media/D97_01.doc (2. 1. 2011).

²⁷ Tudi v tem primeru precedenčni primer predstavlja ZRJ oziroma sedaj novi državi Srbija in Črna gora; v 20-ih letih po razpadu SFRJ še vedno ni opravljena zaključna bilanca Narodne banke Jugoslavije v Beogradu.

²⁸ Vancouverska resolucija nedvoumno določa vrstni red delitve državnega premoženja: 1. načelo = teritorialnost, 2. načelo = pravičnost.

camis in koristmi, ki preidejo na države naslednice, in državnimi dolgovi.²⁹

Resolucija iz Vancouvra torej še natančneje utemeljuje teritorialno načelo, saj določa, da:

- državno premoženje, ki je **tesno povezano z ozemljem**, s tem ozemljem tudi pripada državi naslednici,
- državno premoženje, ki **nima tesne povezave z ozemljem**, naj se porazdeli pravično. Pri uporabi načela pravičnosti pa ne igra vloge oblika (fizična ali katera druga) predhodnega premoženja; saj je le-to lahko opredmeteno, finančno, premično ali nepremično.
- Državno premoženje, ki je izjemnega pomena za kulturno dediščino države naslednice z ozemlja, s katerega izvira, preide na to državo.

Za **nepremično državno premoženje** so bili z vancouversko resolucijo utrjeni naslednji principi:

1. Nepremično premoženje države predhodnice, ki je na ozemlju, ki z nasledstvom pripade državi naslednici, pripade tisti naslednici, na katere teritoriju nepremičnina stoji.

2. V primeru **razpada** in prekinitve kontinuitete prejšnje države (*discontinuity*), nepremično premoženje države predhodnice, ki se nahaja **izven njenega ozemlja** pripada državam naslednicam v pravičnih deležih. Države naslednice naj sklenejo dogovor o porazdelitvi na pravičen način oziroma, če to ni mogoče, uporabljajo načelo odškodnine.

3. V primeru **odcepitev** in če ostane kontinuiteta predhodne države (*continuity*), nepremično premoženje države predhodnice, ki je **izven njenega ozemlja**, ostaja lastnina države predhodnice.

4. Tudi za **premično in drugo državno premoženje** vancouverska resolucija uveljavlja podobne principe:

(1) premično premoženje države predhodnice, **povezano z dejavnostjo** države predhodnice v zvezi z ozemljem, na katerega se nanaša nasledstvo, praviloma preide na državo naslednico;

(2) v primeru **odcepitev** ali **razpada** države pa velja za drugo premično premoženje, da le-to preide na državo naslednico (nasle-

²⁹ To merilo resolucije je možno uporabiti pri poplačilu deviznih varčevalcev LB Zagreb in LB Sarajevo. Med merili, ki se lahko uporabijo za porazdelitev, se lahko uporabi npr. delež/prispevek v bruto nacionalnem produktu (BDP) držav udeleženk sukcesije, formule ali druge kriterije razdelitve, ki jih je že sprejelo neko telo, npr. Mednarodni denarni sklad (IMF) za razdelitev premoženja držav udeleženk nasledstva. Na teh načelih je bil tudi sklenjen Sporazum o vprašanjih nasledstva l. 2001 – vendar žal ne v delu, ki se nanaša na devizne vloge LB.

dnice) v pravičnih deležih. Pravilo vrstnega reda državnega nasledstva je torej: **1. načelo = ozemlje, 2. načelo = je pravičnost.**

Vancouverska resolucija obravnava tudi ***zasebne upnike***:

- Ti so zavezani k sodelovanju v pogajanjih med državami udeleženkami glede porazdelitve in nasledstva zasebnih dolgov. Zagotoviti morajo vse potrebne informacije, ki jih imajo, glede sredstev države predhodnice, ki so v povezavi z nasledstvom.

- Če ni enotnega sporazuma z državami naslednicami, morajo zasebni upniki skleniti ločene sporazume za izterjavo (prevzem) dolgov z vsako posamezno državo naslednico.³⁰

Vancouverska resolucija obravnava tudi ***lokalne dolgove***, ko določa:

1. za državne dolgove, najete s strani države predhodnice za projekte/predmete v neki regiji (lokalni nacionalni dolgovi), se pri razdelitvi teh dolgov upošteva prehod državnega premoženja (objektov, naprav ...) ***v povezavi z dolgom***;

2. enako tudi vsak dobiček od tega premoženja (objektov, naprav ...) ***pripada državi naslednici, na ozemlju katere je***.³¹

3. Nova ključna dejstva glede nasledstva ***lokalnih dolgov*** po vancouverski resoluciji so:

- Dolgovi lokalnih javnih institucij preidejo na državo naslednico, na katere ozemlju se ta javna institucija nahaja. Dolg se tudi po nasledstvu še naprej glasi na lokalne institucije, kar pomeni, da finančno breme te institucije nosijo tudi po nasledstvu.

- Države naslednice ne odgovarjajo za lokalne dolgove po klavzuli »*skupaj in solidarno*«³² razen v primeru, če je taka odgovornost obstajala že v državi predhodnici oziroma če je država naslednica to odgovornost izrecno sprejela (npr. s spremembo Ustave).³³

³⁰ Republika Slovenija je v času razpadanja Jugoslavije, v 90-ih letih že ravnala natanko tako – čeprav vancouverske resolucije takrat ni bilo. Slovenija se je, zaradi nezmožnosti pogajanj o nasledstvu s strani ostalih držav naslednic SFRJ, sama pričela pogajati z upniki Pariškega in Londonskega kluba, in tudi dosegla dogovore.

³¹ Očitna je analogija – s položenimi deviznimi sredstvi varčevalcev v LB Zagreb in naložbami – istih sredstev te banke v gospodarsko infrastrukturo na hrvaškem ozemlju (znani primeri IPK Osijek, IstraTurst itd.). Gre za koristi, ki jih ima država naslednica, tj. Hrvaška, od sredstev, ki jih je država predhodnica, tj. SFRJ vlagala na tem ozemlju. Dolgove, ki jih ima Hrvaška do varčevalcev LB Zagreb bi lahko izterjala iz terjatev do gospodarskih družb, ki so bile financirane iz sredstev LB na hrvaškem ozemlju v času predhodne države – SFRJ.

³² »jointly and severally«.

³³ Republika Slovenija je ravno s spremembo Ustave leta 1994 opredelila, da ne bo »skupaj in solidarno« odplačevala dolgov bivše SFRJ – a o tem se takrat še ni mogla pogajati z naslednicami (vojna na ozemlju SFRJ); po drugi strani pa je ZRJ v istem času na mednarodnem finančnem trgu izvajala »solistične« akcije: preko drugih oseb je odkupovala terjatve SFRJ, da bi zmanjšala svoj delež dolga v skupni jugoslovanski bilanci.

• Država predhodnica in država naslednica (naslednice) se lahko o prehodih lokalnih dolgov **sporazumno tudi drugače dogovorijo**. Pri poravninah, ki vsebujejo tudi zasebne dolgove, naj bi tako pri pogajanjih kot pri sklenitvi sporazuma sodelovali tudi zasebni upniki.

Povzamemo lahko, da je vancouverska resolucija z **natančnejšimi določili zapolnila vrzeli obeh DK** (1983 in 1978), kar je logično, saj upošteva prakso novejših sukcesij, torej razpadov ZSSR, ČSSR in SFRJ, vključno z združitvijo Nemčije, česar seveda Komisija za mednarodno pravo (ILC) ob pripravi na kodifikacijo (*t. i. travaux préparatoires*) obeh DK še ni mogla upoštevati.

V primeru sukcesije SFRJ so kot novejši pravni vir na razpolago tudi mnenja Arbitražne, t. i. »Badinterjeve« komisije, ki se lahko upoštevajo pri novih sukcesijah.

Vancouverska resolucija formalno sicer nima pomembnejše veljave, saj ni predmet ratifikacije s strani držav; gre za raziskavo/ ugotovitve neodvisnega **Inštituta za mednarodno pravo, IDI** (*Institut de droit International*), zato velja kot doktrina na področju mednarodnega prava, in pomeni le **pomožni vir** (glede na člen 38. Statuta Meddržavnega sodišča v Haagu).

2.3. Teritorialno načelo v praksi sukcesije držav

Bistvena začetna okoliščina pri vsaki sukcesiji držav je ugotavljanje dejstva, če predhodna država **še obstaja** in če država naslednica (ali več) **prevzema** kontinuiteto države predhodnice. V raziskavi obravnavanih primerov nasledstva držav po nekdanjih ZSSR, ČSSR, SFRJ in NDR/ZRN se je izoblikovala naslednja *sukcesijska praksa*:

Zvezna Republika Nemčija je ob združitvi Nemčije v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja izhajala iz pozicije, da je prav ona sukcesorka predvojne Nemčije. ZR Nemčija je zato ob združitvi z ozemljem Vzhodne Nemčije prevzela tudi vse njeno premoženje, pravice in obveznosti.³⁴ Premoženje je bilo preneseno po principu *teritorialne alokacije* posebnega sklada na osnovi zveznega zakona in predpisov *Länder*.³⁵ Premoženje *Länder* (okrajev) je bilo kasneje razdeljeno na osnovi *ključa populacije*. Povzamemo

³⁴ »Vertrag zwischen Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands«, BullBReg., 1990.

³⁵ Blumenwitz, Gornig, »Staatenachfolge und die Einigung Deutschlands, Staatsvermögen und Staatsschulden«, Mann, Berlin, 1992, str 52.

lahko, da je bil ključ razdelitve državnega premoženja pri združitvi Nemčije leta 1990 naslednji:

1. kriterij delitve državnega premoženja (za pravne osebe, gospodarski sektor, finančne dobrine) je bil *teritorialno načelo*

2. kriterij delitve državnega premoženja v okviru okrajev (Länder) je *ključ populacije*, upošteva je poselitev prebivalstva po okrajih; smiselno gre za načelo *pravičnosti*.

V primeru razpada Sovjetske Zveze je po Sporazumu o nastanku neodvisnih držav (*SND oz. CIS - Commonwealth of Independent States*)³⁶ in s soglasjem o razpadu Sovjetske Zveze najprej predvideno prevzemanje obveznosti države predhodnice s strani vseh držav naslednic, pri čemer naj bi bilo prevzeto načelo univerzalne sukcesije.

Pri tem je devet držav naslednic po ZSSR potrdilo prevzem **solidarne odgovornosti** do celotnega zunanjega dolga.³⁷ Vse države naslednice, razen baltičskih držav in Gruzije, so leta 1991 tudi podpisale sporazum o delitvi premoženja bivše ZSSR v tujini, ki je bil podprt s kriterijem sorazmerne porazdelitve.³⁸ A sporazum je propadel zaradi nasprotovanja Ukrajine, da se premoženje v tujini deli »brez upoštevanja njenega prispevka k ustvarjanju le-tega«.

Leto kasneje, 1992, ko so vse naslednice v Moskvi uspele potrditi novejši sporazum o delitvi premoženja, je bil upoštevan **teritorialni kriterij razdelitve** ob upoštevanju splošnega **načela pravičnosti**. Vendar je naslednjega leta, 1993, glede vprašanja kontinuitete po ZSSR prišlo do pomembnega preobrata:

- 2. aprila 1993 je namreč Ruska federacija dosegla sporazum s *Pariškim klubom* upnikov o reprogramiranju finančnih obvez bivše ZSSR, pri čemer je formalno-pravno **prevzela odgovornost za celoten sovjetski dolg**;

- tudi tuji upniki so se pri tem obvezali, da ne bodo terjali plačila dolgov od ostalih držav naslednic ZSSR, v kolikor le-te dosežejo **sporazum o prenosu dolga z Rusko federacijo**;

³⁶ »Declaration by the Heads of State of the Republic Belarus, the Russian Soviet Federative Socialist Republic, iz: »Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States«, between the Republic Belarus, the Russian Federation and Ukraine, Minsk - 8. 12. 1991, International Legal Materials, 1992.

³⁷ »Protocol to the Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States«, signed on 8. December 1991 at the city of Minsk, By the Republic of Belarus, The Russian Federation and Ukraine, between the Republic of Azerbaijan, Republic of Armenia, Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan, Russian Federation, Republic of Tajikistan, Turkmenistan, Republic of Uzbekistan and Ukraine, Alma - Ata, 21st. December 1991, International Legal Materials, 1992.

³⁸ »Alma-Ata Declaration«, International Legal Materials, 1992.

- kmalu so ostale države naslednice ZSSR pričele podpisovati posamične bilateralne sporazume z Rusko federacijo in ji tako priznale kontinuiteto po nekdanji ZSSR.

• Na ta način je rešeno vprašanje kontinuitete nasledstva po nekdanji ZSSR, medtem ko so (a) **teritorialno načelo** in (b) **načelo pravičnosti** za razdelitev nepremičnega državnega premoženja države naslednice sporazumno dogovorile že prej (leta 1992).

Tudi **vprašanje razpada Češkoslovaške**, ki je kot federativna država prenehala obstajati leta 1993, je urejeno sporazumno, z Zakonom o razdelitvi Češkoslovaške v novembru 1992. leta.³⁹ Tudi tu je šlo za obliko sukcesije s prenehanjem predhodne države, pri čemer sta **obe naslednici prevzeli kontinuiteto predhodnice** na osnovi dogovora. Razdelitev državnega premoženja je bila izvedena po teritorialnem in populacijskem ključu – glede na število prebivalstva na teritoriju, najprej v razmerju 2:1 – v korist Čehov.

Kasneje je v cilju **pravičnejše razdelitve** finančne aktive in pasive opravljena korekcija na osnovi ekonomskih parametrov, saj sta Svetovna banka (WB) in Mednarodni monetarni sklad (IMF) predlagali razmerje delitve aktive in pasive na **2:3** v korist Češke.⁴⁰

Pri nasledstvu po ČSSR zaradi mirne razdružitve ni bilo potrebe po uporabi mednarodnih konvencij (in resolucij) o nasledstvu, saj je šlo za dogovorno, sporazumno razdelitev;⁴¹

najprej so upoštevali **teritorialno načelo razdelitve** za nepremično/premično premoženje,

1. nato pa **načelo pravičnosti** s »ključem populacije« glede na število prebivalstva na teritoriju, ob upoštevanju ekonomskih kriterijev za premično (finančno) premoženje (aktiva-pasiva) na predlog WB in IMF.

V primeru razpada SFR Jugoslavije v začetku 90-ih let se predvsem zaradi več let trajajočega nasilja v regiji nastajajoče države naslednice niso mogle **dogovoriti o nasledstvu**. Po več neuspešnih predlogih o sporazumni razdelitvi *aktive* in *pasive* ter menjavi več pogajalcev, je šele sir Arthur Watts kot mediator do-

³⁹ »Czech and Slovak Federal Republic, Constitutional Act No. 541/1992 on the Division of Property«, 13. November 1992.

⁴⁰ Williams, »State Succession and the International Financial Institutions: Political Criteria v. Protection of Outstanding Financial Obligations«, International and Comparative Law Quarterly, 1994, vol. 41, str. 788–793.

⁴¹ ki pa je, ne glede na dogovor, povsem skladna z načeli DK-1983 in Resolucije iz Vancouvra – 2001.

segel napredek glede sukcesije državnega premoženja SFRJ. Ker nobene države naslednice ni moglo smatrati za edino naslednico SFRJ, je Arbitražna komisija priporočila naslednicam, da naj se trudijo doseči sporazum o sukcesiji z uporabo načel mednarodnega prava po DK 1978 in 1983.

Mnenja Arbitražne komisije in kasneje sprejete odločitve organov OZN so imele ključen vpliv na sukcesijo SFRJ v mednarodnih finančnih organizacijah. S potrditvijo, da je SFRJ prenehala obstajati, kot izhaja iz *Mnenja št. 8* Arbitražne komisije,⁴² ter da je SFRJ prenehala biti članica Mednarodnega denarnega sklada (IMF),⁴³ se je le-ta opredelil za **sorazmerno** razdelitev aktive in pasive bivše Jugoslavije. Enako se je nato odločila tudi Svetovna banka (WB).⁴⁴

Preostala *ZR Jugoslavija*, ki ni mogla preboleti dejstev Arbitražne komisije o razpadu SFRJ in tega, da se druge bivše republike niso odcepile, je še desetletje po razpadu SFRJ vztrajala na »ekskluzivni« kontinuiteti za nekdanjo državo. Zaradi sicer unikatne **družbene lastnine** je ZRJ igrala na karto, da je prav ona kot središče federacije edina upravičena naslednica te lastnine. ZRJ je takrat zahtevala enako obravnavanje premoženja, financiranega iz zveznega proračuna kot tudi premoženja, financiranega iz različnih skladov, vključno z družbenim premoženjem. Taka delitev skupnega premoženja seveda ni bila korektna do ostalih držav naslednic, saj bi po tem načelu delitve ZRJ dobila največ premoženja. Tudi za odplačevanje zunanjega dolga je bila formalno-pravno prevzeta **solidarna odgovornost**⁴⁵ s strani Narodne banke Jugoslavije in poslovnih bank (vključno obeh slovenskih: LB in KBM).

Nazadnje je ZRJ formalno le sprejela pravilo o **sorazmerni razdelitvi** državnega premoženja in dolgov. Po tem pravilu je jasno, da se deli celotno državno premoženje kot tudi vsi državni dolgovi, saj je **vez med aktivno in pasivo neločljiva**, kar je šele v letu 2000 priznala tudi ZRJ.

Vendar pa je jugoslovanska stran v času pogajanj »**ugotovila**«,

⁴² The Opinions of the Badinter Arbitration Committee, Opinion No. 8: avtor Danilo Türk, 1993, European Journal of International Law, Vol. 4, No.1, 1993, <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf> (stanje: 20. 12. 2010).

⁴³ »IMF Decision on 14. December 1992«, Press Release No. 92/92, 15. December 1992.

⁴⁴ »World Bank Decision on 25. February 1993«, Press Release No. 93/S43, 26. February 1993.

⁴⁵ Že omenjena »skupna in solidarna« (»jointly and severally«) klavzula Londonskega kroga upnikov (NFA) o »solidarnem« vračanju vseh dolgov bivše SFRJ, ki je resno ogrožala Republiko Slovenijo v 90-ih letih.

da »*mora*« ZRJ pristopiti k razdelitvi le tistega dela zunanjega državnega dolga, ki ni razporejen na končne uporabnike po republikah in ki je po datumih sukcesije ostal, da bremeni zvezno državo; šlo je za razdelitev **ne-alociranega dolga** proti drugim državam. **Alocirani dolgovi** takrat še niso bili sporni,⁴⁶ saj je bilo mednarodno-pravno od začetka pogajanj jasno, da preidejo na teritorij nove države, če se ta smatra za naslednico stare; sprejem alociranega dolga po **teritorialnem načelu** pomeni spoštovanje pravila o teritorialni razdelitvi premoženja, kar so naslednice SFRJ tudi izvajale.

S političnimi spremembami v ZRJ leta 2000 in po odreku tezi o »*edini nosilki kontinuitete SFRJ*« se je radikalno spremenilo tudi stališče ZRJ, ki je še istega leta dala vlogo za sprejem v OZN. V zvezi z razpadom SFRJ je pomembno, da je imela Slovenija kot republika nekdanje države že po Ustavi – 1974 finančno avtonomijo. Posledično je bil zunanji dolg posameznih republik **že interno razdeljen** z jasno določenimi **uporabniki po posameznih republikah** (tj. *alocirani dolg*), ostal pa je **federalni** (*ne-alocirani*) **dolg**, kjer je končni uporabnik neugotovljiv.

Za razdelitev **ne-alociranega** dolga je bil upoštevan precedens s formulo **IMF-a**, po kateri so obveznosti razpadle SFRJ razdeljene med države naslednice po njihovi *ekonomski moči* v sledečih razmerjih: ZRJ – 38 %, Hrvaška – 23 %, Slovenija – 16 %, BiH – 15,5 %, Makedonija – 7,5 %. Predlagano formulo IMF-a so kasneje notificirale vse naslednice po SFRJ, vključno z ZRJ.

Za razdelitev **alociranih** dolgov pa je bil precedens ustvarjen že leta 1993, ko je **IBRD** potrdila bilateralne sporazume s Slovenijo; po teh sporazumih prevzame vsaka država naslednica tista posojila IBRD, ki so jih izkoriščali končni uporabniki na svojih ozemljih (teritorialno načelo).

Povzetek – sklep; pri razpadu SFRJ so bila upoštevana naslednja načela delitve premoženja:

1. obstaja pet enakovrednih **držav naslednic**: Slovenija, Hrvaška, BiH, Makedonija in ZRJ;⁴⁷
2. vse naslednice sprejemajo načelo končnega koristnika za razdelitev **alociranega** dolga, kar pomeni, da je **I. načelo razdelitve teritorialno načelo**;

⁴⁶ Takoj po razpadu SFRJ hrvaška oblast (še) ni obtoževala Slovenije, da je le ona odgovorna za hranilne vloge varčevalcev LB Zagreb. Problem prevzema tega dolga (jamstva federacije) je Hrvaška potencirala kasneje.

⁴⁷ Vse imajo kontinuiteto po SFRJ. Kasneje je ZRJ razpadla na Srbijo in Črno goro, ki sta tudi naslednici.

3. vse naslednice sprejmejo IMF formulo za porazdelitev **nealociranega** dolga, kar pomeni, da je **II. načelo razdelitve načelo pravičnosti**, saj so naslednice potrdile IMF-ov ključ.

4. dne 29. junija 2001 je podpisan in leta 2004 ratificiran s strani vseh naslednic **Sporazum o vprašanjih nasledstva SFRJ**, v katerem so naslednice vsa načela razdelitve potrdile.⁴⁸

2.4. Teritorialno načelo v praksi prevzema državnih dolgov

Nasledstvo državnih dolgov se v praksi obravnava skupaj z nasledstvom članstva držav v mednarodnih finančnih organizacijah;

- razlog za to je v dejstvu, da so mednarodne finančne organizacije **največje kreditorke** (manj razvitih) držav, čeprav
 - tudi komercialne banke kot tudi *zasebni upniki* pogosto financirajo državna gospodarstva.

Tudi v primeru sukcesij po **ZSSR, ČSSR, NDR/ZRN in SFRJ** so ostali »odprti« dolgovi iz prej navedenih oblik. Pri vsaki novi sukcesiji držav se namreč neizogibno pojavlja vprašanje:

- *kdo bo prevzel odprte (tekoče) in/ali zapadle (neplačane) obveznosti države predhodnice?*

Sprejem nove države v članstvo najpomembnejših finančnih institucij⁴⁹ je prvi od korakov k finančnemu priznavanju nove neodvisne države, hkrati pomeni tudi nov ali ponovni dostop (kontinuiteto) do mednarodnih finančnih virov, do katerih je dostopala država predhodnica; prevzem dolgov in drugih obveznosti (jamstev, garancij) je zato še kako povezan s članstvom.

V primeru združitve Nemčije – članstvo nove države v IMF za to institucijo ni bil problem, saj je bila »zahodna« Zvezna republika Nemčija že vse od leta 1952 članica IMF, medtem ko »vzhodna« Nemška demokratična republika to ni bila. IMF je samo za beležil dejstvo, da sta sedaj državi združeni in delujeta pod istim imenom, *vse dolgove pa je prevzela »nova« ZRN.*

V primeru razpada ZSSR – bivša Sovjetska zveza ni bila članica IMF, niti katerih drugih mednarodnih finančnih organizacij. Vzrok je bil v njeni suvereni, predvsem »kljubovalni« drži, čeprav

⁴⁸ Sporazum o vprašanjih nasledstva (MSVN, Uradni list RS št. 71/2002, z dne 8. 8. 2002).

⁴⁹ Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka (WB), ki sestoji iz Mednarodne banke za obnovo in razvoj (IBRD) ter Mednarodnega združenja za razvoj (IDA), Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD), in dr.

je bila že leta 1944 ena od držav, ki so sodelovale že na ustanovni konferenci IMF. ZSSR *tako ni imela nobenih finančnih obveznosti do teh organizacij*.

V primeru razpada ČSSR je zanimivo, da je bila ta država celo med ustanovnimi članicami IMF, vendar je pod vplivom hladne vojne (in ZSSR) v obdobju petdesetih let iz nje izstopila. Leta 1990 je bila ponovno sprejeta za članico, vendar je zaradi razpada ČSSR njeno članstvo prenehalo. Novi državi Češka in Slovaška pa sta morali posebej zaprositi za novo članstvo. Državi sta si najprej **sorazmerno** razdelili dolgove ČSSR, a sta kasneje Svetovna banka (WB) in Mednarodni monetarni sklad (IMF) predlagali drugo razmerje delitve, ki je bilo 2:3 v korist Češke.

V primeru razpada SFRJ je bila bivša Jugoslavija članica IMF že od njegove ustanovitve leta 1945, članstvo pa ji je prenehalo konec leta 1992, ko je Badinterjeva arbitražna komisija za bivšo Jugoslavijo v svojem zgodovinskem **Mnenju št. 1** prišla do zaključkov,

- »... da je SFRJ v procesu razdružitve ...«, ker
- »... da struktura in delovanje organov federacije ne ustrezata več kriterijem za predstavljanje republik, kar je pogoj za delovanje vsake federalne države ...«.⁵⁰

Ker je razpad SFRJ potekal nasilno, so mednarodne finančne organizacije veliko razpravljale in preigravale opcije, katere države na tem kriznem območju se bodo sploh izoblikovale oziroma katere se bodo ohranile. Ker je bila bivša SFRJ zelo zadolžena, je IMF predstavil več variant glede članstva. Vse seveda s ciljem, kako čim bolje poplačati (svoje) terjatve.

Končni kriteriji razdelitve dolgov po predlagani varianti IMF so bili: (1) prispevek nekdanjih republik v zvezni proračun, (2) delež republik v družbenem produktu, (3) delež republik v skupnem izvozu bivše držav ter (4) delež ozemlja in prebivalcev;⁵¹

- ta »formula« je postala popularna kot »**IMF- Key**« in predstavlja nov precedenčni primer tudi za vse bodoče delitve dolga, ki ga ni mogoče locirati (ne-alocirani ali skupni dolg).

V kontekstu te raziskave je treba poudariti, da je omenjen IMF-ključ eden od načinov, ki omogoča **pravično razdelitev** tistih

⁵⁰ The Opinions of the Badinter Arbitration Committee, Opinion No. 1 – 3 (Alain Pellet), European Journal of International Law, Vol. 3, No.1, 1992, <http://www.ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf> (stanje 11. 1. 2011).

⁵¹ Stanič, Ana; Financial Aspects of State Succession - The Case of Yugoslavia, European Journal of International Law, letnik 12, št. 4, 2001, str. 759.

državnih dolgov, ki jih ni mogoče povezati z ozemljem (teritorijem). Ker so ta ključ delitve priznale vse države ⁵² naslednice SFRJ, ga štejejo kot razvoj – *de lege ferenda* – **načela pravičnosti** v mednarodnem pravu nasledstva držav.

Tudi **Svetovna Banka** (*World bank*) je pri postavljanju pogojev nasledstva po SFRJ (podobno kot IMF) vzpostavila svoj precedens, saj je opredelila pravilo končnega uporabnika dolga (republike) kljub temu, da je bila posojilojemalka do Svetovne banke država (SFRJ), s tem, ko je določila, da mora vsaka država naslednica

• »*potrditi, da sprejema tisti del dolga SFRJ, od katerega je imela neposredno korist*«.

Ta odločitev (v bistvu pogoj) Svetovne banke do naslednic SFRJ potrjuje teritorialno načelo običajnega mednarodnega prava, da **lokalizirani dolgovi preidejo na državo naslednico**. Šele s postavitvijo končnega uporabnika dolga je bila možna delitev dolga Svetovne banke z vidika republik, saj je bila večina teh kreditov namenjena točno določenim projektom.⁵³

Tudi v **primeru zasebnih upnikov** so bile odločitve **IMF** in **WB** vodilo za razdelitev dolgov. Pri zasebnih upnikih se je prav tako izpostavilo vprašanje alociranega in ne-alociranega dolga; vprašanje je bilo zdaj, kateri »*ključ*« delitve uporabiti za ne-alocirane dolgove, oziroma ali ni enostavneje uporabiti kar že razvite *formule IMF-a*⁵⁴, kar se je nazadnje tudi zgodilo. Za razdelitev alociranih (lokaliziranih) dolgov ni bilo nobenega dvoma; na primeru Svetovne banke je s sprejetjem načela končnega upravičenca kredita jasno potrjeno *teritorialno načelo*.

V zgodnjem obdobju razpada SFRJ – še v okviru Mednarodne konference o bivši Jugoslaviji – je med naslednicami še obstajalo soglasje o razdelitvi sredstev in obveznosti, a so nadaljevanju, zaradi nesprejemljivih stališč ZRJ dogovori postajali vse manj verjetni. Zato je Slovenija med prvimi začela samoiniciativno in lastno pot

⁵² Članice IMF so postale dne: Croatia (on January 15, 1993), Slovenia (on January 15, 1993), the former Yugoslav Republic of Macedonia (on April 21, 1993), Bosnia and Herzegovina (on December 20, 1995), and the Federal Republic of Yugoslavia (on December 20, 2000) succeeded to the membership in the Fund of the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, in each case, effective December 14, 1992. The Federal Republic of Yugoslavia was later renamed Serbia and Montenegro. In June 2006, Serbia and Montenegro, separated to become the Republic of Serbia and the Republic of Montenegro. Serbia succeeded to the membership of Serbia and Montenegro. List of Members' Date of Entry. Po: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm>.

⁵³ Po delitvi World Banke je na Bosno in Hercegovino odpadlo 21,4 % dolga, na Hrvaško 7,6 %, na Makedonijo 7,5 %, na Slovenijo 7,8 %, in na Srbijo in Črno goro (skupaj) 55,7 % dolga nekdanje SFRJ.

⁵⁴ »IMF Key«: Bosnia and Herzegovina 13.20 percent, Croatia 28.49 percent, Macedonia 5.40 percent, Slovenia 16.39 percent and Serbia/Montenegro 36.52 percent, Press Release of the IMF, December 15, 1992.

pogajanj s tujimi zasebnimi upniki. Najprej je dosegla dogovor z upniki t. i. Pariškega kluba, ko je prevzela celoten alocirani dolg, določen na podlagi končnega upravičenca po teritorialnem načelu, in del ne-alociranega dolga po ključu IMF. Slovenija je s tem pokazala tujim upnikom, da je resna in kredibilna država. **Model razdelitve** zunanjega dolga Slovenije, dosežen v pogajanjih s tujimi zasebnimi upniki, je nato uporabljen kot **model nasledstva dolgov** do istih upnikov tudi v pogajanjih Hrvaške, Makedonije in BiH. Slovenija je tako krojila »*de lege ferenda*« na področju nasledstva dolgov.

Druga skupina tujih zasebnih upnikov je skupina komercialnih bank ali t. i. *Londonski klub*. Podobna kot v primeru Pariškega kluba je bila situacija Slovenije tudi v primeru Londonskega kluba. Vendar se je Slovenija lotila pogajanj z Londonskim klubom kasneje kot s Pariškim klubom, saj je bilo pričakovati, da bodo ta pogajanja zahtevnejša, ker imajo upniki Londonskega kluba v pogodbah klavzule, ki so zelo neugodne za dolžnike in poroke;

gre za že omenjene *solidarnostne klavzule* (»*jointly and severally*«), po kateri je vsak dolžnik iz pogodbe soodgovoren za celoten znesek dolga na podlagi te pogodbe.⁵⁵

Pomemben uspeh pri pogajanju Slovenije z Londonskim klubom je bil, da je Slovenija uspela »prisiliti« konzorcij teh bank v nižji delež dolga – blizu deležu, ki je bil odrejen s strani IMF.⁵⁶ Drugi ključen uspeh pa je, da so jo oprostili **solidarne obveznosti** (»*joint and several liability obligation*«).

Tudi sporazum Slovenije z Londonskim klubom je postal **precedenčen primer za sporazume vseh drugih štirih držav naslednic s to skupino upnikov**. Za razliko od pogajanj Slovenije, ki so trajala več kot tri leta, so Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina, sporazume z Londonskim klubom dosegle zelo hitro; Hrvaška in Makedonija leta 1996, BiH pa leta 1997. Vsi ti meddržavni sporazumi so torej **sledili Sloveniji**, ki je ves čas krojila »*de lege ferenda*«:

- za ne-alociran dolg se uporabi IMF ključ, ki (preneseno) odraža **načelo pravičnosti**;

⁵⁵ Original : "Each debtor under a contract became liable for the total debt amount under that contract".

⁵⁶ Države Londonskega kluba so pričakovale, da bo Slovenija, kot »bogatejša« republika SFRJ prevzela ponujen delež NFA 28,49 %, ki pa je bil bistveno višji od ključa delitve dolgov, kot ga je določil IMF: 16,39 %.

• za alociran dolg se uporabi načelo končnega upravičenca dolga – **teritorialno načelo**.

V primeru razpada ZSSR so se nove države naslednice podobno soočile z vprašanjem nasledstva zunanjega dolga, četudi ZSSR ni bila članica svetovnih mednarodnih finančnih organizacij. Seveda je tudi bivša Sovjetska zveza najemala kredite, vendar kar neposredno na mednarodnem finančnem trgu, zato si je v ta namen vzpostavila svojo finančno institucijo, *Vnesheconombank*.⁵⁷ ZSSR tako formalno ni bila kreditna dolžnica, to je bila »njena« banka.

ZSSR je torej bila posredno zadolžena, a le do **tujih zasebnih upnikov**, zato so se države naslednice v *Sporazumu o soglasju (Memorandum of Understanding)* dogovarjale o prevzemu tega zunanjega dolga. Bile so celo pripravljene sprejeti t. i. »skupno in solidarno odgovornost«. Najprej je bil v »igri« predlog, da se celoten zunanji dolg ZSSR **sorazmerno porazdeli** glede na zunanjetrgovinsko moč vsake države naslednice. Razmejitev med državami naslednicami je bila dogovorjena na osnovi deleža v bruto nacionalnem dohodku, zunanjetrgovinski bilanci in številu prebivalcev.

V tem primeru je šlo za model razdelitve po **načelu pravičnosti**, torej »ključu« razdelitve v **soglasju** med vsemi državami naslednicami. Zaradi formulacije o omenjeni *solidarni odgovornosti* pa ta model razdelitve postopno ni bil več primeren za vse države naslednice;

• predvsem sta mu nasprotovali Ukrajina in Gruzija, kakor tudi nove baltske države Estonija, Litva in Latvija, ker so menile, da one niso naslednice dolgov ZSSR.⁵⁸

Podobno kot v primeru SFRJ, ko se je Slovenija začela samostojno pogajati s tujimi upniki, se je tudi *Ruska federacija* kot daleč največja in najmočnejša država naslednica po ZSSR **odločila za samostojno pogajanje s tujimi upniki**.

Prevzela je kar celoten zunanji dolg;

• najprej se je dogovorila z upniki *Pariškega kluba*; ti pa so se nato obvezali, da ne bodo terjali dolga od drugih držav naslednic, v kolikor le-te dosežejo sporazum o prenosu dolga z Rusko federacijo

⁵⁷ Vnesheconombank – Bank for Development and Foreign Economic Affairs, po: <http://www.veb.ru/en/>.

⁵⁸ Glede na zgodovinsko spornost njihove priključitve k ZSSR, leta 1940.

- in ta je nato z vsako državo naslednico sklenila meddržavne bilateralne sporazume.⁵⁹

Primer je **nov precedens**, saj so zasebni kreditorji (upniki), zbrani v *Pariškem klubu*, sprejeli in upoštevali dogovore, ki so jih države naslednice Sovjetske zveze sklenile med seboj. Primer nasledstva dolga bivše ZSSR je poučen,

- če si zamislimo scenarij, kako bi se izteklo **nasledstvo dolgov po SFRJ**, če bi npr. ZRJ v mednarodni skupnosti uspelo doseči, da je le ona naslednica bivše Jugoslavije in nosilka kontinuitete državnosti?

- Če po **analogiji z ZSSR** skušamo odgovoriti na to vprašanje, bi nove države bivše republike SFRJ morale z ZRJ sklepati bilateralne sporazume o deležu prevzema dolga, medtem ko bi se ZRJ sama pogajala s tujimi upniki, pri čemer bi si gotovo zagotovila manjši delež prevzetega dolga, boljše pogoje odplačevanja ipd.

Glede modela razdelitve premoženja bivše ZSSR lahko povzamemo, da se je splošno veljavno **teritorialno načelo** ob kombinaciji z **načelom pravičnosti** upoštevalo, a le pri delitvi tistega nepremičnega in premičnega premoženja, ki je bilo **v fizični obliki**. Bistvena so tri dejstva v zvezi s prevzemom dolga bivše ZSSR, saj so države naslednice:

1. *Ruski federaciji* priznale kontinuiteto državnosti,
2. *Rusko federacijo* pooblastile za sklepanje sporazumov s tujimi zasebnimi upniki, tako s *Pariškim* kot z *Londonskim klubom*,
3. sklenile posamezne bilateralne dogovore z *Rusko federacijo* kot edino naslednico ZSSR.

Nasledstvo državnega dolga glede razpada ZSSR sicer ne potrjuje teritorialnega načela. A gre za izjemo, ki je bila s sporazumom držav naslednic potrjena, čeprav do tega dogovora ni prišlo zlahka. Ruska federacija je namreč obdržala ves državni aparat in nasledila tudi večino premoženja, zato je bila že v izhodišču »primernejša« pogajalka kot ostale, večinoma slabo razvite nove države na ogromnem teritoriju bivše Sovjetske Zveze. Tuji upniki so se, pragmatično pač, šli najprej pogajat s tisto državo, pri kateri so videli največ možnosti za uspeh.

⁵⁹ Aspects of the law of State succession, Berlin Conference (2004) International Law Association, str. 11.

3. Sklep

Raziskovalno vprašanje:

• **»Ali je teritorialno načelo v nasledstvu držav uveljavljeno v teoriji in praksi oziroma ali se ga upošteva pri nasledstvu držav?«** Raziskava v veliki meri potrjuje in velja:

- za teritorialno načelo v teoriji,
- za teritorialno načelo v praksi držav,
- za teritorialno načelo v sodni praksi.

Raziskovalno vprašanje je bilo preizkušeno po *vseh virih mednarodnega prava*, po 38. členu statuta Meddržavnega sodišča (ICJ): **mednarodnih pogodbah**,⁶⁰ **mednarodno-pravni praksi**,⁶¹ **splošnih pravnih načelih civiliziranih narodov**,⁶² **sodni praksi**⁶³ **ter pravni znanosti**.⁶⁴

Morda kaže izpostaviti tiste redke primere, ko teritorialno načelo ni bilo uporabljeno oziroma ga ni mogoče upoštevati:

1. Teritorialno načelo ne velja v primerih, ko se države o nasledstvu **drugače**, a soglasno in pogodbeno dogovorijo. Po mednarodnem pravu imajo prednost dogovori (sporazumi)⁶⁵ in pogodbe v zvezi z nasledstvom premoženja.

2. Teritorialnega načela v določenih primerih niti ni mogoče uporabiti; ko gre za situacije, ko državnega premoženja nikakor ni mogoče povezati s teritorijem. Taki primeri so v praksi držav npr. veleposlaništva držav, locirana v drugih državah. A tudi v teh primerih je možna pogojna uporaba teritorialnega načela v kombinaciji z načelom pravičnosti, če se najdejo kakršna koli dejstva ali okoliščine, ki premoženje lahko **povežejo s teritorijem** »matične« države.

3. V pričujoči raziskavi se teritorialno načelo ni upoštevalo le pri razdelitvi **zunanjega dolga** po bivši Sovjetski Zvezi,

- države naslednice ZSSR so se pač **dogovorile drugače** in o tem **sklenile pogodbe**.

⁶⁰ Izvedena je analiza DK-1978 in DK-1983, Sporazuma o vprašanih nasledstva (2001) itd.

⁶¹ Izvedena je analiza prakse sukcesij po: ZSSR, ČSSR, SFRJ in NDR/ZRN itd.

⁶² Izvedena je analiza mnenj Arbitražne (Badinterjeve) komisije za bivšo Jugoslavijo itd.

⁶³ Izvedena je analiza sodb (odločitev) Ustavnega sodišča Republike Slovenije in Evropskega sodišča za človekove pravice v Strassbourgu (ECHR), posebej primera »Kovačič in drugi proti Sloveniji«, z dne 3. 10. 2008.

⁶⁴ Izvedena je analiza dela Komisije za mednarodno pravo (ILC), resolucije Inštituta za mednarodno pravo (I.D.I.) Vancouver -2001 in resolucije International Law Association (ILA) Rio de Janeiro-2008.

⁶⁵ Če dogovora ni, se: (1) najprej upoštevata obe Dunajski konvenciji o nasledstvu (1978 in 1983), nato (2) drugi viri, kot je praksa držav, mnenja pravno relevantnih organov/komisij, kot je npr. »Banditerjeva«; nato sledijo (3) pomožni viri, kot je sodna praksa (npr. Evropskega sodišča za človekove pravice), nato (4) razne resolucije o nasledstvu (npr. vancouverska) oziroma vse, kar v mednarodnem pravu velja kot doktrina (5).

- Toda treba je poudariti, da se je vse ostalo nepremično in premično premoženje bivše ZSSR (vključno z ladjami bivše flote in vesoljskimi postajami, ki so v brezračnem prostoru) delilo teritorialno, saj se je vedno našla vez s teritorijem ⁶⁶ države predhodnice.

4. Iz tega razloga ***ni razumljivo vztrajanje hrvaške države***, ki v očitni teritorialni povezavi s hrvaškim ozemljem glede »*jamstva federacije za devizne vloge varčevalcev LB-Zagreb*«, še dalje zahteva, da naj te varčevalce poplača Republika Slovenija.

- Nedvomno je, mogoča tudi drugačna rešitev od »*teritorialne*«, a le v primeru, če se bodo glede tega vprašanja ***vse države naslednice SFRJ***, ki so podpisnice Sporazuma o vprašanih nasledstva, strinjale in tudi sklenile ustrezen, nov sporazum (meddržavno pogodbo).

Problem sukcesije držav dalje ostaja eden težjih problemov mednarodnega prava. Prav na nasledstvu državnih dolgov in na obravnavanem študijskem primeru *deviznih varčevalcev LB Zagreb* je razvidno, da države še danes niso soglasne, kako enotno reševati to vprašanje.

Vprašanje nasledstva državnih dolgov po sprejeti ⁶⁷ DK-1983 ni kljub novejši praksi držav in novejši doktrini manj problematično. Doktrina sicer velja kot pomožni vir mednarodnega prava, zato ima DK-1983 še dalje večjo težo kot resolucije (npr. vancouverska), ki vsebujejo novejšo prakso držav.

Danes prevladuje splošno razumevanje v doktrini in praksi držav, da v sukcesiji tako pri odcepitvi kot tudi pri razpadu držav prihaja do prenosa dolgov z države prednice na državo naslednico. To je jasno sprejeto z rešitvami v 40. in 41. členu DK-1983, z izjemo privilegiranega položaja za na novo osnovane neodvisne države, kjer ostaja v veljavi praksa »*tabula rasa*« (*clean slate*).

Nesporno je tudi, da lokalni dolgovi – neodvisno od kategorije sukcesije – preidejo na državo naslednico, ki ji pripada področje (teritorij), ki je že imel finančno avtonomno lokalno oblast. Prav zaradi tega bi pri ***odcepitvi*** in ***razpadu*** države vsaka država naslednica morala prevzeti dolgove, od katerih je imela (ali ima) izključno ona sama korist.

⁶⁶ Npr. matično пристanišče (za ladje) in izstrelitvena postaja (za vesoljska plovila) se seveda nahajajo na ozemlju določene države. Če obstaja volja in interes držav, se lahko za vsako premoženje najde teritorialna vez!

⁶⁷ DK-1983 ima sicer malo ratifikacij držav sveta, a ratificirale so jo vse države naslednice po SFRJ, kar je v obravnavanem primeru »deviznih varčevalcev« zelo pomembno.

Pri dolgovih, ki jih ni možno povezati s teritorijem, so se doslej v praksi držav uporabljali različni kriteriji (osnove, ključ, okoliščine itd.) za razdelitev dolgov pri sukcesijah. Tako med osnovami delitve najdemo številne kriterije, ki upoštevajo: velikost teritorija, število prebivalstva, gospodarsko aktivnost, finančno sposobnost, fiskalno osnovo, državljanstvo prebivalstva, zunanje-politično pomembnost države naslednice in podobne kriterije. Vendar pa

- ne obstaja nobeno nesporno pravilo, ki bi ***predpisovalo obveznost sprejetja*** katerega koli od naštetih kriterijev ali metode, bodisi posamično ali v kombinaciji.

Razdelitev dolgov med državami naj bi se, če je le možno, urejala ***sporazumno in z dogovori***; saj mednarodno pravo vsebuje le splošna načela, ki so lahko neučinkovita ob manku dogovora vsaj osnovne razdelitve.

Ključni kriterij oziroma najbolj relevantna okoliščina, ki preveva skozi celotno DK-1983, je,

- da naj se upoštevajo ***celotno premoženje, pravice in interesi, torej celotne koristi***, ki so jih imeli teritoriji države prednice in država naslednica, ki se odceplja ali je razpadla (lahko jih je več), od predhodnega prevzema teh dolgov s strani države prednice;

- zato ni opravičljivo, da pri sukcesiji (ne glede na to, če gre za odcepitev ali za razpad) ena od držav udeleženk pridobi nesorazmerno korist (aktivo), medtem ko drugi ostane nesorazmerno breme (pasiva).

Če pri sukcesiji ***splošnih (tj. ne-alociranih)*** državnih dolgov ni mogoče vzpostaviti njihove področne (teritorialne) zveze med državo prednico in naslednico (ali naslednicami), je treba upoštevati ***celotno vrednost aktive in pasive***. Kakršno koli posamično obravnavanje sukcesije državnega premoženja, ločeno na prevzem aktive oz. ločeno na prevzem pasive, po mednarodnem pravu ni premoženjsko-pravno opravičljivo.

LITERATURA**AVTORSKI VIRI**

- Blumenwitz, Dieter – Gornig, Gilbert-Hanno, »Staattennachfolge und die Einigung Deutschlands, Staatsvermögen und Staatsschulden«, Mann, Berlin, 1992.
- Eisner, Bertold – Horvat, Marijan, »Rimsko pravo«, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1948.
- Metelko, Josip, »Pravičnost u sukcesiji država – s posebnim osvrtom na državnu imovinu, arhive in dugove pri odcjepljenju i raspadu države«, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, 1992.
- Pufendorf, Samuel von, »De jure naturae et gentium Libri Octo«, Clarendon Press, Oxford, 1934.
- Stanič, Ana, »Financial Aspects of State Succession - The Case of Yugoslavia«, European Journal of International Law, letnik 12, št. 4, 2001.
- Williams, Paul R., »State Succession and the International Financial Institutions: Political Criteria v. Protection of Outstanding Financial Obligations«, International and Comparative Law Quarterly, vol. 41, 1994.

DRUGI VIRI

- Aspects of the Law of State Succession, Berlin Conference (2004) International Law Association.
- Yearbook of the International Law Commission, 1981, Doc. A/CN.4/345. Volume II, Part One, Thirteenth report on succession of States in respect of matters other than treaties, by Mr. Mohammed Bedjaoui, Special Rapporteur.
- Yearbook of the International Law Commission, DOCUMENT A/36/10* Report of the International Law Commission on the work of its thirty-third session (4 May–24 July 1980), poglavje: The principle of equity, Volume II, Part Two, (paragraph 76-85), 1981.
- »Mnenja Arbitražne komisije od št. 1 do št. 15«, v: Revue Générale de Droit International Public, Paris, 1994. Mnenja, preko spleta dosegljiva tudi v:
- The Opinions of the Badinter Arbitration Committee (1–3) avtor: Alain Pellet, European Journal of International Law, Vol. 3, No.1, 1992, Appendix: <http://www.ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf>.
- The Opinions of the Badinter Arbitration Committee (4–10) avtor: Danilo Türk, European Journal of International Law, Vol. 4, No.1, 1993, Annex 3: <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf>.
- Resolution on: »State Succession in Matters of Property and Debts«, Session of Vancouver, The Institute of International Law, Seventh Commission, Rapporteur: Mr. Georg Ress, 26. avgust 2001.
- Yearbook of the Institute of International Law, Vol. 59, Session of Vancouver, 2001.
- »IMF Decision on 14. December 1992«, Press Release No. 92/92, 15. December 1992.
- »World Bank Decision on 25. February 1993«, Press Release No. 93/S43, 26. February 1993.

MEDNARODNE INSTITUCIJE

- Organizacija združenih narodov (UN), <http://www.un.org/en/>
- Komisija za mednarodno pravo (ILC), <http://www.un.org/law/ilc/>
- Meddržavno sodišče v Haagu (ICJ), <http://www.icj-cij.org/homepage/index.php>
- Mednarodni denarni sklad (IMF), <http://www.imf.org/external/index.htm>
- Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD), <http://www.ebrd.com/pages/homepage.shtml>
- Svetovna banka (WB), <http://www.worldbank.org/>
- Vneshneconombank, Bank for Development and Foreign Economic Affairs, <http://www.veb.ru/en/>

MEDNARODNE POGODBE

- Sporazum o vprašanjih nasledstva (MSVN, Uradni list RS št. 71/2002, z dne 8. 8. 2002).
- »Montevideo Convention on the Rights and Duties of States«, 1. Konvencija nasledstva držav, velja od 26. 12. 1933, Hudson (ur.), International Legislation, 1931–1950, str. 620.
- Dunajska konvencija o nasledstvu pogodb – 1978 (Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties) - velja od 6. novembra 1996.
- Dunajska konvencija o nasledstvu državnega premoženja, arhivov in dolgov – 1983 (Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts, 1983 – še ne velja, ker nima dovolj ratifikacij – vendar se na splošno upošteva, ker druge podobne (ali boljše) konvencije ni.

- »Vertrag zwischen Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands«, BullBReg., 1990.
- »Declaration by the Heads of State of the Republic Belarus, the Russian Soviet Federative Socialist Republic«, povzeto iz: »Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States«, between the Republic Belarus, the Russian Federation and Ukraine, Minsk, 8. December 1991, International Legal Materials, 1992.
- »Protocol to the Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States«, signed on 8. December 1991 at the city of Minsk, By the Republic of Belarus, The Russian Federation and Ukraine, between the Republic of Azerbaijan, Republic of Armenia, Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan, Russian Federation, Republic of Tajikistan, Turkmenistan, Republic of Uzbekistan and Ukraine, Alma – Ata, 21-th. December 1991, International Legal Materials, 1992.
- »Alma-Ata Declaration«, International Legal Materials, 1992.
- »Czech and Slovak Federal Republic, Constitutional Act No. 541/1992 on the Division of Property«, 13. November 1992.

SODNA PRAKSA

- »Case of Kovačič and Others v. Slovenia«, ECHR - Grand Chamber, Applications: 44574/98, 45133/98, 48316/99, Judgment: Strassbourg, 3. October 2008, www.echr.coe.int/.
- Plateau continental de la mer du Nord (North Sea Continental Shelf Case), Report of the International Court of Justice, I. 1969.
- Republic of Croatia et al. v. Giro Credit Bank A.G. Der Sparkassen, Austrian Supreme Court, Decision of 17 December, 1996. Razlaga teorije "Communio Incidens", kot jo je razvilo Vrhovno sodišče Avstrije, po: http://intl.wu.wi.ac.at/uploads/media/d97_01.doc.